

צ:

האופן הרגיל שבו כותבים חז"ל וכו' אות זו (במילוי) הוא — "צד"ו" 100 (ללא ק' בסוף). ובכמה מקומות כותבים "צדי"ק" 101 (מצרפים לצד"י את האות שלאחרי זה — ק' 102), שזה קשור 103 עם הדרגא דצדיק, בחינת יסוד כמ"ש 104 "צדיק יסוד עולם" 105.

ואיתא בספרים 106 (ע"פ הידוע בגודל

100) ראה שבת קג, ב: שלא יכתוב... גמין צדיק. צדיק גמין. ושם קד, א: "צד"י כפופה וצד"י פשוטה. ועוד.

101) ראה זח"א ב, ב (בהקדמה): אמר לה (הקב"ה) צדי צדי אנת וצדיק אנת* (נתבאר בספר הדרת מלך סי' עה (לד, א). אוה"ת נ"ך ע' תתקכ, ב ואילך). ובאור הלכנה גרים: א"ל צדי צדיק אנת וצדיק אתקרי את. ובפרדס שער כז (שער האותיות) פכ"א (הובא באוה"ת שם ס"ע תתקכא): וכן לא נקרא צדיק אלא בהיותו מתייחד בצדק. וכן מפורש באותיות דר"ע אות צד"י: אל תקרי צד"י אלא צדק. ו"ג: צדיק. וראה הערה 103.

102) ראה הערה הבאה.

103) ראה מגן דוד שם: אות צ' מורה כיסוד כאשר נבאר בע"ה (וראה הנסמן בהערה 105) וא"ת שהרי אין קריאת האות צדיק אלא צד"י בלא ק', דהכי תניא כברייתא (דלעיל הערה 100)... לא קשיא שהרי וצדיק צדיק אנת וצדיק אנת* הצ' וכאילו אתה מחברה אצל הצ' ומשלים קריאת צדיק, ומלמדי תינוקות של ספרד מלמדי צדיק בק'.

104) משלי י, כה.

105) ראה פרדס שם: פירש בס' התמונה (תמונה ג אות צד"י) כי רמזה בצדיק יסוד עולם. וכ"ה בקה"י מערכת צ'. אוה"ת נ"ך שם. לקוטי לוי"צ לתנ"ך וכו' ע' ז.

106) ראה מגן דוד שם: צד"י הוא מלשון צד כמו מצד הארון ולצדי המשכן. וראה גם ברוך שאמר (לדבינו שמשון ב"ר אליעזר) אות צד"י — כח, א ("הצדקות שינטה מקו האמצעי השה לצד ראש ימיני").

(*) ראה גם בס' שערי גן עדן להמקובל הר"י קאפל (קארעק, תקס"ג) אות צד"י (פתח א): הרי שאמר (בזהר) ב' לשונות צד"י וצדי"ק. וכן הוא נמצא בגמרא שלנו כו'. ולכאורה י"ל דכוונתו להא דאיתא בשבת שם: "צד"י כפופה וצד"י פשוטה צדיק כפוף צדיק פשוט". אבל לכאורה אין להביא רא' מזה. "דהתם אות קמיייתא קא דריש" (מגן דוד להרדב"ז אות צד"י). כדמוכח משאר האותיות דדריש בגמ' שם.

(**) בנדרס שם: לפני. ולכאורה הוא טה"ד.

ישנו מעין דה"יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים" 94, כשתהי' שלימות הגילוי דמנוחה בעצם, מנוחה נצחית. והגאולה ("מיד נגאלין") באה עי"ז ש"משמרין שתי שבתות כהלכתן" 95 (שתי הדרגות הנ"ל בכל שבת 96, שעסקא כפול).

ח. ע"פ הנ"ל יש לומר הטעם לכך שתפלה זו — תפלת משה איש האלקים — היא מזמור צדי"ק בתהלים, הן מצד המספר (תשעים), והן מצד האות (צ'): תשעים:

בתלתא זימני הוה חזקה 96. ענין החזקה (מלשון חוזק) הוא, שב(המשכיות או חזרה ד) שלש פעמים נעשה הדבר קבוע, הוא מתחזק ("כוננה") וכך ישאר לעד.

השלימות המלאה בחזקה דשלשה (פעמים) גופא היא — תשעים, שהוא שלש פעמים שלשים, שלש פעמים שלש פעמים עשר: השלימות דכל מספר הוא כאשר הוא כלול מעשר, כיון שעשר הוא שלימות המספר 97, שמורה על שלימות הענין [ולכן תהי' גאולה העתידה מספר גאולה נצחית — קשורה עם מספר עשרה: "עלי עשור" 98 וכו' 99]. ועפ"ז — שלשים (עשר פעמים שלש) הוא שלימות בחזקה (שלימות יותר משלש, שש, תשע וכיו"ב); ותשעים (שלש פעמים שלשים) הוא השלימות המלאה בחזקה.

תער"ב ח"ב ע' א'קכז. ועוד.

94) תמיד בסופה.

95) שבת קיח, ב.

96) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.

97) פרדס שער ב.

98) תהלים צב, ד. ערכין יג, ב. וש"נ.

99) ראה מכילתא בשלח טו, א. וש"נ (שירה העשירית). תנחומא (כאבער) תשא ח. ועוד (מנין העשירי). רמב"ם הל' פרה אדומה ספ"ג (פרה העשירית). ועוד.

"לכוף את כל באי עולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח" (י"י) — הוא הרי "נוגע בדבר" בזה, כיון שתורה תלויה בישראל וניתנה בשביל ישראל (ולכן קדמה מחשבתן של ישראל לתורה¹¹¹), כמו שכתוב בתורה "צו את בני ישראל", "דבר אל בני" (וכיו"ב), והחיות של יהודי תלוי בתורה (היא חיינו ואורך ימינו¹¹²) — והשאלה: בהיותו "נוגע בדבר", כיצד יכול הוא לפעול ולעשות דירה לו ית' בתחתונים¹¹³, מצד ענינם הם?!

לכן עשה הקב"ה שיהודי (כפי שהוא בא למטה בעולם כנשמה בגוף) עומד בגלוי כאילו מן הצד, ששייכותו לתורה ומצוות אינה מכריחה אותו ואינה גורמת לנטי' כל שהיא (בגלוי) שיתנהג כך, אלא הדבר נמסר לבחירתו החפשית, שהוא יבחר "ובחרת בחיים" ¹¹⁴ בצד דתומ"צ, ובמילא אין הוא "נוגע בדבר", כיון שאין הוא מוכרח להתנהג באופן אחד דוקא, יש לו הן צד טוב והן צד שכנגד, ו"זה וזה שופטן" ¹¹⁵ (לא "מושלים" ¹¹⁶, גם לא נפשו האלקית);

אבל מוסיפים יו"ד ל"צד", כיון שהכוונה בזה היא — "ובחרת בחיים", שיבחר שצד ימין יהי "צדי", הצד שלו¹¹⁷ [ואז — כשהוא בוחר לציית לנפש האלקית — הרי "הקב"ה

הדיוק בכל עניני התורה, ובפרט קדושת האותיות, שלכל אות במילוי יש פירוש) ש"צדי" הוא מלשון צד, ולפ"ז מובן ש"צדי" פירושו צד שלי.

ט. ויש לומר הענין בזה (בעבודת ה'):

הקב"ה ברא את האדם והעולם באופן שישנם שני צדדים ("זה לעומת זה" ¹⁰⁷): צד הקדושה והצד שכנגד, יצר הטוב (בצד ימין, חלל הימני¹⁰⁸) ויצר הרע (בצד שמאל¹⁰⁸). כיון ש"תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב" ¹⁰⁹ לכל יהודי, מובן ש"צדי" — הצד שלי (הצד דבנ"י) — הוא תורה ומצוות, פסקי דיני התורה איך צריך יהודי להתנהג בעולם (משא"כ לצד שכנגד אין שום שייכות אליו, ועאכו"כ שאין זה הצד שלו).

אבל לאידך גיסא הרי זה נקרא "צדי", רק צד שלי (ולא מציאותי, וכיו"ב) — כיון שהקב"ה הרי ברא את העולם (בשם אלקים) כ"צד" בפני עצמו (זה לעומת זה עשה אלקים¹⁰⁷), עולם המעלים ומסתיר על אלקות, תחתונים, עד "תחתון שאין תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו ית" ¹¹⁰, ולא נרגש בו (מצ"ע) שצריכים להשמע להוראות התורה, עד שיתכן שיתנהגו היפך התורה ח"ו. והכוונה בזה היא — שיהפכו את העולם, שגם ה"צד" דעולם מצד ענינו הוא "יסכים" להוראות ופס"ד התורה (ודוקא אז הרי זה נקבע בפנימיות בתחתונים).

ועפ"ז יכולה להתעורר השאלה (אפילו בנוגע לדבר של רשות, אפילו לא הצד שכנגד): כיצד יכול יהודי לצאת ולהפוך את ה(חפצא ד)עולם והאנשים בעולם, שהם — מצד ענינם הם — יתנהגו ע"פ הוראות ופס"ד התורה (עד

(107) קהלת ז, יד. וראה תניא רפ"ו.

(108) תניא רפ"ט.

(109) ברכה לג, ד.

(110) תניא פל"ו (מה, ב).

(111) רמב"ם הל' מלכים פ"ח ה"י.

(112) ראה תדבא"ר פי"ד ופל"א, ב"ר פ"א, ד.

(113) נוסח ברכת אהבת עולם דתפלת ערבית — ע"פ לשון הכתוב (נצבים ל, כ) "כי הוא חייך ואורך ימך".

(114) ראה תנחומא נשא טז. שם בחוקותי ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא שם.

(115) נצבים ל, יט.

(116) ברכות סא, ב.

(117) תניא רפי"ג.

(118) וראה ס' ברוך שאמר שם, ש"צדי" צד י', פירושו — צד ימין, ע"ש היו"ד שבצד ימין של הני באות צ'.